

Od produktu niebezpiecznego po wynalazcę, czyli koncepcje osobowości prawnej dla sztucznej inteligencji

OLIWIA KRÓLIKIEWICZ

Streszczenie

W ostatnich latach jesteśmy obserwatorami niezwykłego postępu technologicznego. Sztuczna inteligencja zakrada się niepostrzeżenie do naszego życia, stając się jego nieodłącznym elementem. To rodzi pytania i skłania do refleksji nad zjawiskiem: Czym ona jest? Do czego jest zdolna? Kto za nią odpowiada? Celem artykułu jest przedstawienie wybranych koncepcji dotyczących osobowości prawnej dla sztucznej inteligencji na podstawie prawa polskiego.

Słowa-klucze: Sztuczna inteligencja (AI), sztuczny agent, osobowość prawna, podmiotowość prawna, odpowiedzialność, agent, maszyna autonomiczna, automatyzacja

Abstract

From dangerous product to inventor, or concepts of legal personality for artificial intelligence

In recent years, we have witnessed an extraordinary technological progress. Artificial intelligence sneaks unnoticed into our lives, becoming a part of it. This raises questions and considerations to reflect on: What AI really is? What AI can do? Who is responsible for AI? The purpose of this article is to present the concepts of legal persons for artificial intelligence in the basis of Polish law.

Keywords: Artificial intelligence (AI), artificial agent, legal personality, legal entity, liability, agent, autonomous machine, automation

I. WPROWADZENIE

Człowiek ma naturalną skłonność do personifikowania wszystkiego, co go otacza¹. Propozycja stworzenia osobowości elektronicznej jest częścią szerokiej debaty na temat tego, czy uznać nowe podmiotowości-nowych aktorów prawnych². Zagadnienie rekonceptualizacji³ inteligentnych maszyn stało się owocnym gruntem w ramach studiów prawniczych. Roboty przechodzą od kartek książek *science-fiction* do faktów naukowych wraz ze swymi możliwościami robienia rzeczy, które dotychczas pozostawały wyłącznie w sferze wyobraźni pisarzy: poruszanie się, reprodukcja, przewidywanie, dokonywanie wyboru, uczenie się, rozumienie i interpretowanie, analizowanie, tłumaczenie, abstrahowanie, indeksowanie, decydowanie, postrzeganie⁴. Już dzisiaj sztuczna inteligencja potrafi: umówić nas na spotkanie (Duplex-Google Assistant), dyskutować z nami (Watson Debater), doradzać nam (chatboty, np. zdrowotny GYANT, psychoterapeutyczny Replika, bankowy Cora brytyjskiego banku NatWest), grać z nami - częstokroć ogrywając nas (komputer Watson IBM wygrywający teleturnieje typu *va banque*, Deep Mind ekspresowo przechodzące poziomy gier, czy Alpha Go wygrywające mistrzostwa szachowe), zamieniać tekst pisany na głos i na odwrót (Google), stwarzać wierną kopię głosów w minutę (Lyrebird), tłumaczyć na żywo (słuchawki Google Pixel Buds połączone z Google Translator), malować obraz na podstawie przekazanego wcześniej opisu (program Microsoftu), napisać baśń (Voicebox), identyfikować osoby na bazie ich zachowań (aplikacja UnifyID), rozpoznawać twarze (Amazon Cloud, chińskie

¹ S. Wojtczak, *Endowing Artificial Intelligence with legal subjectivity*, Berlin 2022, s. 210.

² S.M.C. Avila Negri, *Robots as Legal Person. Electronic Personhood in Robotics and Artificial Intelligence*, Lausanne, 2021, s. 7.

³ D.C. Vladeck, *Machines Without Principles. Liability Rules and Artificial Intelligence*, "Washington Law Review", 2014, s. 150.; M. Hildebrandt, A. Rouvroy, *Law, Human Agency, and Autonomic Computing. The Philosophy of Law Meets the Philosophy of Technology*, New York, 2011, s. 114.

⁴ H. Saripan, N. Sakinatul Fikriah Mohd Shith Putera, S. A/P Jayabala, *Are Robots Human? A Review of the Legal Personality Model*, 2016, s. 824.

aplikacje służące do rozpoznawania twarzy w komunikacji miejskiej⁵), poruszać się taksówką powietrzną (Volocopter), odkryć nową planetę (Kepler Space Telescope), grać na giełdzie, stawiać diagnozy oraz proponować metody leczenia (Watson for Oncology; Babylon Health, VisualDx)⁶, tworzyć Przemysł 4.0 z wykorzystaniem robotów mobilnych⁷, a także działać w sektorze finansowym, tzw. fintech⁸ (jako zautomatyzowane procesy oceny zdolności kredytowej, zaawansowanej analityki, w tym profilowanie, robo-doradztwo, handel algorytmiczny, sprzedaż produktów finansowych, rozwiązania typu RegTech (ang. *Regulatory Technology*-technologia regulacyjna), automatyzacja procesu tworzenia i zawierania umów, monitorowanie transakcji płatniczych, w tym analiza transakcji oszukańczych⁹). To tylko skrawek możliwości, które już teraz systemy sztucznej inteligencji posiadają.

II. PODMIOTOWOŚĆ PRAWNA

Podmiotowość prawna to zdolność do posiadania uprawnień i obowiązków nadawanych przez prawo, zaś samym podmiotem prawa jest „ten, kogo prawo uznaje za zdolnego do posiadania swoich własnych uprawnień i obowiązków, a nie jedynie przedmiot uprawnień i obowiązków innych¹⁰.” Podmiotowość prawna to techniczne narzędzie służące uporządkowaniu regulacji prawnej, uosobienie zbioru regulacji

⁵ K.-F. Lee, *Inteligencja sztuczna, rewolucja prawdziwa. Chiny, USA i przyszłość świata*, Poznań 2019, s. 107.

⁶ G. Lindenberg, *Ludzkość poprawiona. Jak najbliższe lata zmienią świat, w którym żyjemy*, Kraków 2018, s. 71-84.

⁷ J.M. Moczydłowska, *Przemysł 4.0 (?)*. *Ludzie i technologie*, Warszawa, 2023, s. 127-137; W. Bartkiewicz, P. Dembowski, J. S. Zieliński, *Systemy inteligentne w sieci Internet*, Łódź-Kraków 2020, s. 214 i n. oraz s. s. 11-49.

⁸ M. Dziedzic, *Zastosowanie sztucznej inteligencji na rynkach finansowych w kontekście zmian regulacyjno-prawnych*, (w:) B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński, *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii 2*, Warszawa, 2022, s. 347-366.

⁹ M. Nowakowski, *Fintech-technologie, finanse, regulacje. Praktyczny przewodnik dla sektora innowacji finansowych*, Warszawa 2020, s. 181.

¹⁰ T. Pietrzykowski, *Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa*, „Przegląd Filozoficzny-Nowa Seria”, Nr 2(94), 2015, s. 248.

prawnych, na podstawie których dochodzi do swoistego „zarachowania” skutków prawnych podmiotowi¹¹. „Sama decyzja o tym, czy należy nadać sztucznej inteligencji osobowość prawną jest rezultatem posługiwania się przez danego prawodawcę racjami uzasadniającymi przyjęcie takiego porządku prawnego¹².”

Podmiotowość prawną stanowi atrybut stopniowalny, nieciągły, wieloaspektowy, płynny, składający się z różnych elementów (praw, obowiązków i kompetencji)¹³. O osobowości prawnej częstokroć myśli się w kontekście fikcji imitującej byt rzeczywisty: „Jest to rodzaj udawania, w które systemy prawne mogą zdecydować, czy się zaangażować, niezależnie od tego, czy podmiot rzeczywiście jest osobą, celem nadania aktorowi osobowości prawnej jest umożliwienie mu wywierania określonych skutków w systemie prawnym i wywierania na niego określonego wpływu w systemie prawnym (...) Najbardziej podstawowym pytaniem systemu prawnego w odniesieniu do osobowości prawnej jest to, czy nadanie osobowości prawnej danemu podmiotowi sprzyja, czy utrudnia realizację tych celów¹⁴.” W nauce podnosi się, że „rodzaj osobowości prawnej nadawany robotom i sztucznej inteligencji nie musi być taki sam jak ten, którym cieszą się ludzie (...) inteligentne maszyny mogą kwalifikować się do osłabionej formy osobowości prawnej, powiązanej ze skromniejszymi wiązkami praw i obowiązków, które różnią się w zależności od rodzaju badanej technologii¹⁵.”

¹¹ T. Pietrzykowski, *Podmiotowość prawną: ujęcie teoretyczne* (w:) A. Bielska-Brodziak, *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, Katowice 2015, s. 17.

¹² „(...) podmiotowość prawną jest niejako bezpośrednią konsekwencją istnienia takich czy innych racji, wymagających takiego właśnie ukształtowania prawa.”, T. Pietrzykowski, *Podmiotowość prawną...*, s. 17.

¹³ S. Wojtczak, *Endowing...*, s. 205.

¹⁴ „Kiedy system prawny przyznaje podmiotowi prawa i obowiązki, jest on zdecydowany traktować ten podmiot tak, jakby faktycznie był osobą. (...) Nazywanie osobowości prawnej „fikcją” nie oznacza, że nie ma ona realnych skutków. Wręcz przeciwnie (...); J. J. Bryson, M. E. Diamantis, T. D. Grant, *Of, for, and by the people: the legal lacuna of synthetic persons*, Berlin 2017 s. 278.

¹⁵ J.C. Gellers, *Rights for Robots, Artificial Intelligence, Animal and Environmental Law*, New York, 2021, s. 37.

Zwolennicy przyznania podmiotowości sztucznej inteligencji powołują się na trzy założenia powszechnie akceptowane we współczesnych naukach kognitywnych:

- 1) Procesy mózgowie to procesy informacyjne.
- 2) Procesy mózgowie są dostępne epistemicznie (poznawczo).
- 3) Każdy rozpoznawalny proces informacyjny może być przez komputer zrekonstruowany i naśladowany.

Wobec czego, o statusie etycznym nie decyduje sam substrat materialny, charakterystyka zachodzących procesów informacyjnych¹⁶. Co z kolei prowadzi do dalszej konstatacji, że każde zaawansowane oprogramowanie sztucznej inteligencji, które jest wystarczająco wyrafinowane i wykazujące w/w cechy, może być uznawane za podmiot etyczny. Podejście to w literaturze i nauce nazywane jest infocentryzmem. Na obecnym poziomie rozwoju technologii nie można stwierdzić, że oprogramowanie posiada inteligencję na poziomie człowieka, choćby dziecka. Niemniej jednak powstają eksperymenty takie jak Human Brain Project¹⁷, a zatem debata jest uzasadniona.

W 1996 roku naukowcy T. Allen i R. Widdison podjęli się analizy tematu czy komputery mogą zawierać kontrakty, oraz czy idea nadania osobowości prawnej komputerowej mieści się w prawie umów. Uznano, że brak procesów biologicznych nie powinien dyskwalifikować z możliwości przyznania osobowości prawnej różnym podmiotom, sama zaś samoświadomość nie jest papierkiem lakmusowym dla jej nadania¹⁸. Społeczna zdolność do autonomicznego działania systemu informacyjnego

¹⁶ R. Michalczak, *Animals' Race Against the Machines* (w:) V. A. J. Kurki, T. Pietrzykowski, *Legal Personhood: Animals, Artificial Intelligence and the Unborn*, Berlin 2017, s. 94.

¹⁷ <https://www.humanbrainproject.eu/en/> (dostęp: 30.4.2024 r.)

Brain Project to projekt odbywający się w latach 2013-2023, stanowiący badawczą inicjatywę skupioną na badaniach nad cyfrowym mózgiem, dzięki czemu przeanalizowano i odkryto złożone struktury i funkcje ludzkiego mózgu. Wszystko to stało się możliwe dzięki ścisłej współpracy naukowców reprezentujących nowoczesne technologie i neuronauki.

¹⁸ T. Allen, R. Widdison, *Can Computers Make Contracts?*, "Harvard Journal of Law & Technology", 1996, s. 37-39.

pojawia się, gdy użytkownicy wchodzący w interakcje z komputerem uznają go, a nie jego ludzkich kontrolerów i operatorów, za źródło wszelkiej komunikacji¹⁹. Twórcy koncepcji wobec możliwości przypisania pewnych działań komputerom oparli swój pogląd na akceptacji możliwości nadania komputerowi osobowości prawnej. Jednym z głównych argumentów przemawiających za nadaniem osobowości prawnej systemom sztucznej inteligencji jest sytuacja, w której systemy AI zbliżają się do punktu nie do odróżnienia dla ludzi (innymi słowy: przechodzą test Turinga²⁰). Wtedy to powinny mieć prawo do statusu porównywalnego ze statusem osoby²¹.

Obecnie występuje rozmycie odpowiedzialności. Przy złożonych systemach sztucznej inteligencji (jak np. *smart* miasto, *smart* factory), nie sposób jest ustalić kto jest odpowiedzialny za działania i zaniechania systemu-jego projektant, producent?, sprzedawca?, użytkownik?, operator?, programista?, autonomiczny agent-ktokolwiek nim jest?. „Prawo ma sposób na rozwiązanie tego rodzaju trudności: może zajrzeć za sztuczną osobę i dotrzeć do prawdziwej. Przekłuwanie zasłony – czyli wychodzenie poza formę prawną i pomaganie lub (częściej) sankcjonowanie prawdziwych osób stojących za formą – jest dobrze znane w różnych systemach prawnych²².”

¹⁹ “Social capacity for autonomous action arises once those who interact with the computer regard it, rather than its human controllers, as the source of relevant communications”, T. Allen, R. Widdison, *Can Computers Make Contracts?*, “Harvard Journal of Law & Technology”, 1996, s. 39.; Samo zaś pojęcie “środków komunikacji elektronicznej” zostało zdefiniowane w ramach ustawy z 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną. I tak, zgodnie z art. 2 pkt 5 tejże ustawy środkami komunikacji elektronicznej są takie rozwiązania techniczne, w tym urządzenia teleinformatyczne i współpracujące z nimi narzędzia programowe, które umożliwiają indywidualne porozumiewanie się na odległość przy wykorzystaniu transmisji danych między systemami teleinformatycznymi. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, *Prawo nowych technologii*, Warszawa 2021, s. 16.

²⁰ R. Sparrow, *Can Machines Be People? Reflections on the Turing Triage Test*, “MIT Press”, 2012, s. 301-315.

²¹ S. Chesterman, *Artificial Intelligence and The Limits of Legal Personality*, “National University of Singapore Law Working Paper”, 2020/025, s. 3.

²² J. J. Bryson, M. E. Diamantis, T. D. Grant, *Of, for, and by...*, s. 286.

Prawo powinno dokładnie skalibrować status prawny algorytmów w oparciu o ich konkretną rolę. W przypadku ryzyka autonomii²³ adekwatną odpowiedzią jest nadanie agentom oprogramowania statusu częściowej osobowości prawnej. Ich autonomiczne decyzje²⁴ powinny być prawnie wiążące i rodzić odpowiedzialność. Daje im to ograniczoną podmiotowość prawną do zawierania wiążących umów dla innych jako pełnomocnik. Jednocześnie w przypadkach odpowiedzialności kontraktowej i pozaumownej należy ich uznać za pomocników zdolnych do czynności prawnych, tak aby samo przewinięcie maszyny (a nie tylko zachowanie stojących za nią firm) stanowiło naruszenie obowiązków, za które spółki muszą ponosić odpowiedzialność²⁵. Przyjmuje się, że „(...) wypełnienie przez sztuczną inteligencję warunków właściwych teorii wyboru (na przykład takich, jak autonomia decyzyjna, która mogłaby wyrażać się w działaniu wbrew wpisanym komendom, regułom) jednocześnie potwierdza istnienie podmiotu (osoby), który także zgodnie z fundacjonistycznym uzasadnieniem winien posiadać prawa²⁶.” Nawet jeśli roboty i sztuczna inteligencja nie mogą zakwalifikować się jako byty autonomiczne, a zatem nie ma ontologicznej racji, dla której miałyby być uważane za podmioty prawa, nie

²³ „O autonomiczności sztucznego agenta można mówić, kiedy agent działa autonomicznie, samodzielnie i celowo: „(...) poprzez działanie samodzielne agenta można rozumieć „działanie świadome, zdystansowane względem presji, wpływów i ograniczeń, które współtworzą środowisko dla działania.””, M. Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?* (w:) A. Bielska-Brodziak, *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, Katowice, s. 188.

²⁴ „Traktowanie AGI jako rzeczy, produktu niebezpiecznego, narzędzia lub jakiejś formy własności intelektualnej nie jest w żadnym razie wystarczające, a z moralnego punktu widzenia także nieakceptowalne, mając na względzie, że AGI w przeciwieństwie do innych form szeroko pojętej własności, będzie zdolna do autonomicznego podejmowania ważnych prawnie decyzji.”, G. Bar, *Robot personhood, czyli po co nam antropocentryczna sztuczna inteligencja* (w:) M. Świerczyński, *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020, s. 29-42. Termin AGI odnosi się do silnej sztucznej inteligencji, mającej zdolność do samostanowienia, samoświadomość i faktyczną możliwość autonomicznego funkcjonowania. A. Chłopecki, *Sztuczna inteligencja-szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2021, s. 4.

²⁵ G. Teubner, *Digital Personhood? The Status of Autonomous Software Agents in Private Law*, „Ancilla Iuris”, 2018, s. 149.

²⁶ A. Stoiński, *Prawa potencjalnych cyfrowych osób w cyfrowym społeczeństwie. Kilka uwag o moralno-prawnym statusie ultrainteligentnej maszyny*, „Zoon Politikon”, 13, 2022, s. 180.

oznacza to, że nie mogą się za takie kwalifikować ze względu na uznaniowy wybór ustawodawcy²⁷. „Właściwym zatem podejściem wydaje się takie, zgodnie z którym, jeśli dwa byty mają podobne „funkcjonalności” i podobne doświadczenie świadomości, ale różny substrat lub różne pochodzenie, powinny mieć taki sam status moralny (...) Sztuczny umysł będzie się wprawdzie różnił od naturalnego, ale jeśli będzie miał subiektywne doznania, powinien zyskać status podmiotu prawa, nawet jeśli status ten będzie się różnił – choćby ze względu na rodzaj *qualia* – od podmiotowości prawnej człowieka²⁸.” W doktrynie prawa podkreśla się, że „kwestią niezbyt długiego czasu pozostaje wytwarzanie i posługiwanie się urządzeniami, których stopień samodzielności znacząco utrudni człowiekowi powstrzymanie się od ich podmiotowego traktowania. Być może ograniczenia techniczne spowodują, że ich podmiotowość będzie oparta wyłącznie na racjach pragmatycznych (przypominających raczej podmiotowość osób prawnych, niż osób fizycznych), wiele wskazuje jednak na to, że ich traktowanie stanie się problematyczne także pod względem etycznym²⁹.”

Celem tego artykułu jest analiza wybranych koncepcji osobowości prawnej i zastanowienie się, czy którąś z nich moglibyśmy zastosować w odniesieniu do sztucznej inteligencji. Przegląd koncepcji osobowości prawnej umożliwi analizę każdego przypadku z osobna tak, by móc sprawdzić, czy specyfika danego przypadku wymaga ustanowienia nowego podmiotu pośredniego umożliwiającego choćby

²⁷ A. Bertolini, F. Episcopo, *Robots and AI as Legal Subjects? Disentangling the Ontological and Functional Perspective*, Lausanne 2022, s. 11-12.

²⁸ G. Bar, *Robot personhood...*, s. 29-42.

²⁹ „Nie mniej trudności humanizmowi prawnemu przysparzają szybkie postępy w dziedzinie budowy zaawansowanych technicznie i informatycznie „autonomicznych agentów” – algorytmów samodzielnego podejmowania decyzji i poszukiwanie optymalnych sposobów osiągnięcia wyznaczonych im celów. Do tej kategorii należą zarówno tzw. agenci software’owi – programy przeznaczone do zastępowania człowieka w wypełnianiu różnego rodzaju funkcji (tzw. boty), jak i urządzenia mobilne – obejmujące w szczególności roboty wyposażane w coraz większą dozę „autonomii” (lub jej imitacji).”, T. Pietrzykowski, *Podmiotowość prawna: ujęcie teoretyczne*, (w:) A. Bielska-Brodziak, *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, Katowice: Katowice 2015, s. 29.

lepszą koordynację, czy też wystarczy jedna z istniejących już koncepcji dla spełnienia wymagań nakładanych przez konkretny stan faktyczny³⁰. Przyjęcie którejś z prezentowanych poniżej koncepcji modelu osobowości prawnej może okazać się niezwykle przydatne do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności wynikającej z użycia nowych technologii zasilanych sztuczną inteligencją, w szczególności w przypadku wyrządzenia przez nie szkody.

W artykule zamiennie będą używane pojęcia sztucznej inteligencji (ang. *artificial intelligence*, AI), sztucznego agenta oraz autonomicznego agenta.

III. AI JAKO RZECZ. AI JAKO PRODUKT NIEBEZPIECZNY

Zgodnie z definicją rzeczy wywiedzioną z art. 45 k.c. jest nią materialna część przyrody w stanie pierwotnym lub przetworzonym, wyodrębniona w sposób naturalny lub sztuczny, mogąca być traktowana jako dobro samoistne w stosunkach społeczno-gospodarczych³¹. Desygnatem tej nazwy może być nieposiadający atrybutu moralności robot. Ów robot wyróżnia się zdolnością do przeszukiwania, wyrażania wiedzy, wnioskowania, posługiwania się skrótami, zdolnością rozpoznawania głosu i przetwarzania informacji³². Z definicji tej zostały wyłączone dobra niematerialne, a zatem oprogramowanie³³. Jak wskazuje A. Bertolini, maszyny są rzeczami, wytworami intelektu ludzkiego i artefaktami, dlatego też nie istnieją absolutnie żadne

³⁰ A. Bertolini, *Artificial Intelligence and Civil Liability. Legal Affairs, Study requested by the JURI Committee*, 2020, s. 42.

³¹ K.A. Dadańska, T.A. Filipiak, A. Kidyba, *Kodeks Cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2009, s. 243.

³² A. Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, Warszawa, 2021, s. 122.

³³ Należy jednak podkreślić, że Parlament Europejski aktywnie pracuje nad uchynieniem dyrektywy 85/374/EWG ws. zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe z dn. 7 sierpnia 1985 r. Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odpowiedzialności za produkty wadliwe (Revised Product Liability Directive) z dn. 28 września 2022 r., która przewiduje, że oprogramowanie i cyfrowy plik produkcyjny mają charakter materialny, tym samym wprowadzając nowe ujęcie produktu.

powody zarówno o podłożu filozoficznym, technicznym, jak i prawnym, dla których maszyny należałoby zrównywać z człowiekiem, o ile nie wykazują one bardzo silnej autonomii³⁴.

System sztucznej inteligencji możemy rozpatrywać na gruncie przepisów o produkcie niebezpiecznym. Uregulowania te znajdziemy w art. 449 (1) k.c. oraz ustawie o produkcie niebezpiecznym. Jak czytamy w §2 art. 449 (1) k.c. produktem jest rzecz ruchoma, choćby została ona połączona z inną rzeczą. Definicją produktu objęte są również zwierzęta i energia elektryczna. Dodatkowo, produkt niebezpieczny to taki, który nie zapewnia bezpieczeństwa, jakiego można oczekiwać uwzględniając jego normalne użycie i który został wytworzony i wprowadzony do obrotu w zakresie działalności gospodarczej producenta (art. 449 (4) k.c.). Z dużą dozą pewności, możemy szczególnie złożone systemy sztucznej inteligencji zakwalifikować do miana produktu niebezpiecznego. Można bowiem przyjąć, że roboty napędzane sztuczną inteligencją, mogą być wykorzystywane w obrocie gospodarczym, co implikuje jego wcześniejsze wytworzenie i wprowadzenie do obrotu przez producenta. Również na ten moment nie można przewidzieć wszelkich niebezpieczeństw związanych z konsekwencjami działania lub zaniechania robota, wobec czego przesłanka niebezpieczeństwa produktu może zmaterializować się pod postacią chociażby niezapewnienia bezpieczeństwa, jakiego od niego się oczekuje. W przypadku wystąpienia szkody w wyniku działania produktu niezapewniającego bezpieczeństwa, przepisy odsyłają do regulacji odpowiedzialności na zasadach ogólnych. Podobne twierdzenia znajdziemy u J. Barty i R. Markiewicza³⁵.

W Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dn. 20.10.2020 r. z zaleceniami Komisji w sprawie systemu odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję (2020/2014(INL)) jednym z kluczowych jej postulatów była konieczność dokonania

³⁴ A. Bertolini, *Artificial Intelligence...*, s. 36.

³⁵ J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo*, Kraków 1998, s. 108.

rewizji przepisów Dyrektywy w sprawie odpowiedzialności za produkt niebezpieczny z 25 lipca 1985 r.³⁶ 12 marca 2024 r. Parlament zatwierdził nową dyrektywę ws. odpowiedzialności za produkty wadliwe (Product Liability Directive) zgodnie z brzmieniem z 14 grudnia 2023 r. Nowa dyrektywa uznaje oprogramowanie jako rzecz materialną, co z kolei ułatwić ma stosowanie przepisów wprost do sztucznej inteligencji.

Pomimo, iż w polskim porządku prawnym na próżno szukać definicji sztucznej inteligencji, czy też autonomicznego agenta, to warto zatrzymać się nad art. 65k Ustawy Prawo o ruchu drogowym, który statuuje definicję pojazdu autonomicznego, którym jest pojazd samochodowy (czyli taki, którego konstrukcja umożliwia jazdę z prędkością przekraczającą 25 km/h) wyposażony w systemy sprawujące kontrolę nad ruchem tego pojazdu i umożliwiające jego ruch bez ingerencji kierującego, który w każdej chwili może przejąć kontrolę nad tym pojazdem. Oznacza to, że pojazd autonomiczny spełnia przesłanki rzeczy z art. 45 k.c., tj. „pojazd autonomiczny stanowi wyodrębniony z przyrody przedmiot materialny wytworzony przez człowieka³⁷.” Ponieważ polski ustawodawca przyjął warunkowy - 3. poziom autonomiczności, a definicja autonomicznego pojazdu nie wykracza poza pojęcie rzeczy, nie można mu przypisać cech pełnego moralnego agenta³⁸.

IV. AI JAKO OSOBA FIZYCZNA, PRAWNA ALBO JEDNOSTKA ORGANIZACYJNA NIEPOSIADAJĄCA OSOBOWOŚCI PRAWNEJ

Jednym z licznych pytań formułowanych przez naukowców jest: Czy inteligentni agenci mogą być spersonifikowani (ang. *the legal personification of robots*³⁹)? Ciekawym zbiorem cech, które mogą pomóc w sprawdzeniu, czy możemy

³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52020IP0276> (dostęp: 1.5.2024 r.).

³⁷ A. Krasuski, *Status prawny...*, s. 144-145.

³⁸ Tamże, s. 279.

³⁹ U. Pagallo, *The Laws of Robots. Crimes, Contracts, and Torts*, Berlin 2013, s. 152.

ewentualnie zakwalifikować robota jako podmiot, wobec którego należałoby rozważyć podmiotowość sformułował A. Bertolini: cechy zewnętrzne (wygląd upodabniający robota do człowieka, np. robot humanoidalny; fizyczne istnienie dzięki połączeniu elementów fizycznych-sprzętu i elementów logicznych-oprogramowania⁴⁰), stopień autonomii (zdolność posiadania własnej woli⁴¹; od całkowicie samodzielnego, po robota podlegającego kontroli człowieka), funkcje robota (wykonywanie czynności o różnym stopniu skomplikowania), środowisko, w którym działa oraz interakcja robota z człowiekiem (umiejętność wchodzenia w interakcje ze środowiskiem, którego częścią jest człowiek)⁴².

W nauce podkreśla się, że inteligentni agenci oprogramowania mogą być postrzegani jako użyteczne twory zasługujące na ochronę prawną i nadanie jej osobowości z uwagi na fakt, że są to logiczne byty, zdolne do autonomicznej interwencji w świat prawny, których personifikacja na mocy prawa może być uważana jako techniczny rezultat reakcji na potrzeby społeczne: „(...) zachowanie niektórych artefaktów informatycznych może być wystarczająco bogate, aby uzasadnić założenie, że działają one tak, jakby miały intencjonalność⁴³.” Tymi potrzebami są jeszcze bardziej skuteczne oraz niezawodne sposoby podejmowania czynności, których człowiek sam nie jest w stanie przedsięwziąć, bądź też nie może wykonywać ich efektywnie w krótkim czasie⁴⁴. „Aby sztuczni agenci stali się osobami prawnymi, kluczowym wyznacznikiem byłoby tworzenie autentycznie interesujących relacji, zarówno społecznych, jak i ekonomicznych, bowiem to właśnie złożoność interakcji relacyjnych agenta będzie miała kluczowe znaczenie⁴⁵.” Należy zauważyć, że działania osoby prawnej można zawsze prześledzić na

⁴⁰ F. Andrade, P. Novais, J. Machado, J. Neves, *Contracting agents*, Berlin 2007, s. 362.

⁴¹ Tamże, s. 362.

⁴² A. Krasuski, *Status prawny...*, s. 182-182.

⁴³ L. Floridi, *The Cambridge Handbook of Information and Computer Ethics*, Cambridge 2010, s. 215.

⁴⁴ F. Andrade, P. Novais, J. Machado, J. Neves, *Contracting...*, s. 364.

⁴⁵ S. Chopra, M.L.F. White, *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*, Ann Arbor 2011, s. 187.

podstawie przeszłych działań pojedynczej osoby lub grupy osób, nawet jeżeli nie jest możliwe ich jednoznaczne zidentyfikowanie⁴⁶. Automatyczne maszyny, które będą działać niezależnie od woli człowieka, autonomicznie, „nie będą one maszynami (narzędziem) używanymi przez człowieka, ale będą one maszynami wdrożonymi przez człowieka, które będą działać niezależnie od bezpośredniej ludzkiej instrukcji, w oparciu na informacjach samodzielnie zdobytych i analizowanych oraz często podejmując decyzje w okolicznościach, które były nie do przewidzenia przez ich twórców⁴⁷.”

Pomimo plusów tego rozwiązania, w doktrynie odnotowuje się negatywne głosy dotyczące dopuszczalności przyjęcia konstrukcji prawnej osoby fizycznej w stosunku do sztucznych agentów⁴⁸. Jedną z nich jest chociażby brak posiadanego majątku przez agentów sztucznej inteligencji w obecnym polskim stanie prawnym. Minusem tej koncepcji jest także możliwość wykorzystania przez osoby fizyczne sztucznej inteligencji celem ochrony przed konsekwencjami swojego postępowania i swoiste „zarządzanie odpowiedzialnością.” Inną kwestią jest jeszcze traktowanie sztucznej inteligencji analogicznie do statusu nienarodzonego (łac. *nasciturus*)⁴⁹. Zagadnienie to (co prawda w odłączeniu od zagadnienia sztucznej inteligencji), będące egzemplifikacją bogatego orzecznictwa i literatury⁵⁰, z uwagi na rozległość

⁴⁶ B. Brożek, M. Jakubiec, *On the legal responsibility of autonomous machines*, Berlin 2017, s. 300.

⁴⁷ K. Biczysko-Pudełko, D. Szostek, *Koncepcje dotyczące osobowości prawnej robotów-zagadnienia wybrane*, „PMW”, Nr 2/2019, s. 13.

⁴⁸ „(...) obowiązujące definicje legalne osoby prawnej nie pozwalają na objęcie nimi sztucznego agenta”, A. Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta*, Warszawa 2021, s. 192.

⁴⁹ K. Szpyt, *Czy bity są życiem, a śmierć to dopiero początek? Cywilnoprawne implikacje śmierci człowieka związane z rozwojem mind uploadingu*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały”, 2019, nr 2 (25), s. 48. (autor posługuje się mianem „zdigitalizowanego człowieka”, wobec którego należałoby się zastanowić nad nadaniem ochrony prawnej i wyposażeniem w roszczenia odszkodowawcze/zadośćuczynieniowe).

⁵⁰ Warto wspomnieć chociażby o: J. Haberko, *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego a stosowanie procedur medycznych*, Warszawa 2010; T. Sokołowski, *Cywilnoprawna ochrona człowieka przed jego narodzeniem*,

[w:] S. Pikulski, *Ochrona człowieka w świetle prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, Olsztyn 2002; S. Chrempiński, *Czy dziecko poczęte powinno być uznane za podmiot prawa*, „Nowe Prawo” 1958, nr 2; D. Świąciech, *Status*

i ważność samego problemu zostanie w artykule pominięte. W gruncie rzeczy sens tej instytucji jest taki, że *nasciturus* jest podmiotem prawnym pod warunkiem, że stanie się częścią lub zacznie być obecny w życiu społecznym⁵¹. Problematyka ta rozważa bardzo istotny problem granic statusu osobowości: kiedy należy ją przyznać, do kiedy obowiązuje. Nie tylko chodzi o granice statusu AI, ale już teraz: „Zarówno aborcja, jak i zaprzestanie leczenia podtrzymującego życie ludzi w permanentnym stanie wegetatywnym stawiają pytania o status osobowości, na które nie można odpowiedzieć prostym porównaniem z normalnym dorosłym człowiekiem⁵².” Brakuje tu granic i jednoznaczności, tym bardziej ciężko jest bronić poglądu, by status prawny nienarodzonego można by zastosować do sztucznej inteligencji, która już sama w sobie jest niewiadomą.

W nauce istnieje również pogląd, wedle którego sztucznemu agentowi można by było przypisać podmiotowość prawną *per analogiam* do przepisów dotyczących osób prawnych, które przyznają status odpowiadający osobie fizycznej⁵³. Chodzi zatem o taką jednostkę, która jest konglomeratem działań sztucznej inteligencji i człowieka⁵⁴. Uzyskanie osobowości prawnej warunkowane byłoby w takim przypadku uzyskaniem wpisu do właściwego rejestru (*vide* spisu sztucznych agentów) zgodnie z art. 37 k.c. Taki sztuczny agent działałby przez swoje organy w oparciu o statut, a sam użytkownik miałby zapewnione prawo działania w ramach organów sztucznej inteligencji i w ramach umocowania, dopiero po przekroczeniu, którego użytkownik systemu sztucznej inteligencji byłby zobowiązany do

prawny nasciturusa w polskim prawie cywilnym, „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM”, 2017; B. Walaszek, *Nasciturus w prawie cywilnym*, „Państwo i Prawo”, 1956; R. Zdybel, *Nasciturus a aborcja. Problemy prawne czy etyczno-moralne. Prawna ochrona na gruncie art. 927 § 2 k.c. i art. 148 § 3 k.c.*, „Przegląd Sądowy”, 2008, nr 78; Orzeczenie NSA z dnia 28 listopada 1985 r., III SA 1183/85, OSP 1987, nr 2, poz. 28.; Orzeczenie TK z dnia 28 maja 1997 r., K 26/96, OTK ZU 1997, nr 2, poz. 19.

⁵¹ S. Wojtczak, *Endowing...*, s. 209.

⁵² L.B. Solum, *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, „North Carolina Law Review”, 1992, s. 1284.

⁵³ A. Krasuski, *Status prawny...*, s. 391.

⁵⁴ Tamże, s. 205-213.

potwierdzenia umowy zawartej przez AI. Dzięki rejestrowi właściciel sztucznej inteligencji przekazywałby odpowiednią sumę pieniężną na rzecz sztucznego agenta (widoczną w rejestrze), do wysokości, której ten byłby odpowiedzialny za szkodę, którą może wyrządzić przez swe działanie lub zaniechanie⁵⁵. W doktrynie zaznacza się, że wobec faktu, że sztuczna inteligencja stałaby się formalnie odrębnym podmiotem, w przyszłości mogłyby zaistnieć problemy natury dowodowej w postępowaniach sądowych oraz wykazywaniu zawarcia umów, które legalizują zasadność działania sztucznej inteligencji⁵⁶.

V. AI JAKO POSŁANIEC

W nauce podnosi się, że agent sztucznej inteligencji mógłby zostać uznany za posłańca przy uwzględnieniu kilku wymogów. Po pierwsze, w obowiązującym stanie prawnym nie występuje wymóg, by posłańcem była osoba fizyczna. Po drugie, sztuczna inteligencja nie musi posiadać zdolności do czynności prawnych. Rola sztucznego agenta ogranicza się do mechanicznej transmisji cudzej deklaracji⁵⁷, (AI jest bardziej nośnikiem interesu, niż samoistnym posiadaczem interesu⁵⁸), wobec czego wystarczająca byłaby podmiotowość prawna umożliwiająca mu przeniesienie cudzego oświadczenia woli (bez dokonywania w nim zmian), a zatem zadanie o czysto technicznym⁵⁹ ⁶⁰, wręcz służebnym charakterze⁶¹. Posłaniec umożliwia

⁵⁵ Tamże, s. 205-213.

⁵⁶ Tamże, s. 413.

⁵⁷ F. Andrade, P. Novais, J. Machado, J. Neves, *Contracting....*, s. 369.

⁵⁸ „Również w razie oparcia się na koncepcji woli, kamieniem probierczym dla przypisania sztucznej inteligencji zdolności prawnej staje się możliwość uznania, że posiada ona własną wolę.” A. Hajos-Iwańska, *Sztuczna inteligencja jako uczestnik obrotu gospodarczego* (w:) B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński, *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, Warszawa 2021, s. 404.

⁵⁹ A. Krasuski, *Status prawny....*, s. 202-205.; Z. Gawlik, A. Janiak, A. Jedliński, A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak, E. Niezbecka, T. Sokołowski, *Kodeks Cywilny. Komentarz, Tom I, Część ogólna*, Warszawa, 2009, s. 523.

⁶⁰ A. Krasuski, *Status prawny....*, s. 396-398.

⁶¹ M. Gutowski, *Kodeks Cywilny Tom I, Komentarz Art. 1-449 (11)*, Warszawa 2016, s. 601.

transmisję oświadczenia woli osoby⁶². W przypadku, gdyby system sztucznej inteligencji zniekształcił oświadczenie woli, można by zastosować art. 85 k.c. w zw. z art. 84 k.c. Rozwiązanie to ma jednak pewne mankamenty. Po pierwsze, nie zapewnia ochrony dla praw osób trzecich, które zostały poszkodowane przez zniekształcenie woli dokonane przez system AI, ograniczając się wyłącznie do ochrony użytkownika oprogramowania sztucznej inteligencji. Po drugie, przyjęcie statusu prawnego sztucznej inteligencji na zasadzie posłańca nie uwzględnia szerokiego spektrum działań, które ta może podejmować. Stanowi zatem niewystarczający instrument do działania. Po trzecie, sztuczny agent powinien mieć upoważnienie do zawierania umów w imieniu mocodawcy, o ile ten wyraził zgodę wobec agenta, a agent faktycznie taką umowę zawarł. Istnieje również możliwość potwierdzenia nieautoryzowanego działania sztucznego inteligenta przez ratyfikację dokonaną przez osobę, która zainicjowała działanie sztucznej inteligencji⁶³.

Zgodnie z Komentarzem do Kodeksu Cywilnego pod red. prof. A. Kidyby, posłańcem może być zarówno osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna przewidziana w art. 33 (1) k.c.⁶⁴ W przypadku tych ostatnich, chodzi głównie o podmioty zajmujące się zawodowo transmisją daną. W przypadku zniekształcenia oświadczenia w wyniku przyczyn technicznych, związanych z działaniem urządzeń służących do porozumienia się na odległość (np. łączy, routerów, serwerów), w doktrynie uznaje się za właściwe stosowanie właśnie art. 85 k.c.⁶⁵.

Koncepcją systemu sztucznej inteligencji jako posłańca zajęła się niemiecka szkoła prawa. Zgodnie z nią robot jest postrzegany jako posłaniec, który dostarcza

⁶² Tamże, s. 600.

⁶³ F. Andrade, P. Novais, J. Machado, J. Neves, *Contracting...*, s. 370.

⁶⁴ Z. Gawlik, A. Janiak, A. Jedliński, A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak, E. Niezbecka, T. Sokołowski, *Kodeks Cywilny...*, s. 523.

⁶⁵ M. Gutowski, *Kodeks cywilny Tom I, Komentarz Art. 1-449 (11)*, Warszawa 2016, s. 600.

oświadczenie woli właściciela firmy. Roboty mogą automatycznie wysyłać wiadomości zawierające oświadczenie woli właściciela robota. W przypadku braku woli, właściciel robota musi pozwolić na przypisanie mu oświadczenia tak, jak zrozumiałby to uczciwy odbiorca oświadczenia⁶⁶. Według niemieckich uczonych panuje pogląd wedle którego, ponieważ agent sztucznej inteligencji niejako uczestniczy w ustalaniu treści oświadczenia, czyni tym samym więcej aniżeli posłaniec⁶⁷. Pogląd przeciwko przypisaniu roli posłańca systemowi sztucznej inteligencji reprezentuje w Polsce A. Hajos-Iwańska⁶⁸.

VI. OSOBOWOŚĆ KORPORACYJNA. AI JAKO PEŁNOMOCNIK ZARZĄDU SPÓŁKI Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

W nauce podkreśla się koncepcję, według której sztuczna inteligencja mogłaby działać na podstawie pełnomocnictwa do prowadzenia spraw spółki jako członek zarządu spółki kapitałowej⁶⁹. Nadanie osobowości prawnej jako fikcja prawna może być uzasadnione ze względów techniczno-prawnych, jeżeli służy to dobrze określonymu celowi, którego w inny sposób nie można było osiągnąć tak skutecznie, jak to ma miejsce w przypadku korporacji⁷⁰. Jeśli przyjrzymy się bliżej osobowości korporacyjnej, możemy dostrzec wiele podobieństw z AI. Podobnie jak w przypadku

⁶⁶ T. Christaller, M. Decker, J.-M. Gilsbach, G. Hirzinger, K. Lauterbach, E. Schweighofer, G. Schweitzer, D. Sturma, *Zusammenfassung und Handlungsempfehlungen*, (w:) T. Christaller I in., *Robotik, Perspektiven für menschliches Handeln in der zukünftigen Gesellschaft, Wissenschaftsethik und Technikfolgenbeurteilung*, Berlin 2001, s. 213-214.

⁶⁷ S. Wettig, Z. Eberhard, *The electronic agent: a legal personality under German Law?* (w:) *Proceedings of 2nd workshop on law and electronic agents (LEA 2003)*, Edinburgh 2003, s. 97-112.

⁶⁸ „Jednocześnie, zwłaszcza w przypadku tzw. silnej sztucznej inteligencji, wydaje się, że nie powinniśmy interpretować jej roli jako ograniczonej jedynie do roli posłańca, w zakresie bowiem zadanych przez programistę warunków brzegowych zapewne będzie występować jakiś element decyzyjności, a nawet jak zapewniają w swoich opracowaniach specjaliści od IT-kreatywności w dążeniu do osiągnięcia zadanych celów.” A. Hajos-Iwańska, *Sztuczna inteligencja...*, s. 404-405.

⁷⁰ A. Bertolini, *Artificial Intelligence Does Not Exist! Defying The Technology-Neutrality Narrative in The Regulation of Civil Liability for Advanced Technologies*, „Europa E Diritto Privato”, 2022, s. 371.

korporacji, cele robota AI mogą leżeć w zysku ekonomicznym lub w dobrobycie społecznym. Nietrudno jest sobie bowiem wyobrazić przykład robota pracującego dla producenta samochodów, który usprawniając produkcję, tym samym przynosi zysk dla producenta. Wydaje się, że odpowiada temu również powód, dla którego powołano się na osobowość w przypadku korporacji i robotów, tj. zmniejszając odpowiedzialność właścicieli w przypadku szkód wyrządzonych przez korporację lub robota. Osobowość korporacyjna spowodowała, że odpowiedzialność jej akcjonariuszy została do pewnego stopnia ograniczona przez przepisy korporacyjne. Samouczące się osoby elektroniczne podejmujące inicjatywę i proces decyzyjny mogłyby zatem podlegać podobnym przepisom⁷¹.

Na szczególną uwagę zasługuje art. 205 § 3, art. 214 oraz art. 243 k.s.h., które przewidują możliwość udzielenia prokury członkowi zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością⁷². Przy założeniu, że sztuczna inteligencja jest w stanie kierować spółką, sprawować nad nią nadzór, podejmować decyzje nad jej funkcjonowaniem, to przyjmuje się, że możliwym jest powierzenie jej funkcji członka zarządu na podstawie umocowania. Przy czym wymaga się spełnienia dwóch warunków: 1) zmiany przepisów, dzięki czemu umożliwione zostałoby powoływanie na członków zarządu osób inne niż fizyczne; 2) aby zarówno mocodawca, jak i mocujący mogliby być sztucznymi agentami⁷³. Korporacje mogą mieć przyznaną osobowość prawną, albowiem sprowadzają się one do relacji między osobami, które nimi zarządzają, są ich właścicielami, pracują dla nich, bądź działają z ich mandatu. Taką definicję należy także rozpatrywać przy nadawaniu statusu prawnego

⁷¹ M. Corrales, M. Fenwick, N. Forgo, *Robotics, AI and the Future of Law*, Berlin 2018, s. 39.

⁷² A. Krasuski, *Status prawny...*, s. 414 oraz („Członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, uprawniony według umowy spółki do jej reprezentowania łącznie z drugim członkiem zarządu, może być ustanowiony pełnomocnikiem do czynności określonego rodzaju.”) uchwała SN z 24.04.2014 r., III CZP 17/14, OSNC 2015, Nr 2, poz. 17.

⁷³ A. Krasuski, *Status prawny...*, s. 415-416. Więcej o możliwości posiadania własności przez sztuczną inteligencję: J. Kaplan. *Sztuczna inteligencja. Co każdy powinien wiedzieć*, Warszawa, 2019, s. 132-134.

podmiotom AI w taki sam sposób, w jaki sztuczna osoba prawna jest traktowana jako nośnik międzyludzkich stosunków prawnych, a zatem posiada zdolność prawną⁷⁴.

Pomimo, iż istnieje wiele głosów aprobujących przyjęcie statusu prawnego sztucznego agenta opartego na konstrukcji pełnomocnika zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością⁷⁵, występują również głosy krytyczne, wedle których maszynom autonomicznym nie należy przyznawać statusu przedstawicieli prawnych⁷⁶, albowiem uregulowania takie mogłyby pozostać jedynie *law in books* nigdy rzeczywiście nie materializując się w prawie w działaniu (brak postrzegania maszyn jako autorów swych działań). „(...) w obecnym stanie prawnym nie ma żadnych podstaw, aby technologiom opartym na sztucznej inteligencji przypisywać w obrocie inny status niż składnika przedsiębiorstwa. W istocie technologii może pełnić jedynie rolę przedmiotu, nie podmiotu praw i obowiązków⁷⁷.” Warto również nadmienić, że w obowiązującym polskim porządku prawnym nie jest możliwy do zaakceptowania ten model, albowiem wymagałby dokonania gruntownych zmian brzmienia przepisów art. 98 k.c. (dotyczący rodzajów pełnomocnictw), art. 100 k.c. (dotyczące zdolności pełnomocnika) oraz art. 201 k.s.h. (dotyczący zarządu spółki z o.o.)⁷⁸. Sztuczna inteligencja prawdopodobnie odpowiada (o ile nie przewyższa, w porównaniu do korporacji) kryteriom wymaganym do uzyskania podobnego statusu, co one⁷⁹, być może zatem koncepcja ta jest warta przemyślenia i wprowadzenia zmian legislacyjnych.

⁷⁴ M. Corrales, M. Fenwick, N. Forgo, *Robotics...*, s. 37-38.

⁷⁵ „(...) nie ma a priori powodu, dla którego prawdziwie autonomicznym maszynom nie miałyby zostać nadany jakiś formalny status prawny, czyniąc je, podobnie jak korporacje i niektóre trusty, „osobami” w oczach prawa, a tym samym podmiotem pozwu.”, D. C. Vladeck, *Machines Without Principles. Liability Rules and Artificial Intelligence*, “Washington Law Review”, 2014, s. 124-125.

⁷⁶ B. Brożek, M. Jakubiec, *On the legal responsibility of autonomous machines*, Berlin 2017, s. 303.

⁷⁷ A. Hajos-Iwańska, *Sztuczna inteligencja...*, s. 402-403.

⁷⁸ A. Krasuski, *Status prawny...*, s. 417.

⁷⁹ Y. Benhamou, J. Ferland, *Artificial Intelligence and Damages: Assessing Liability and Calculating Damages* in: G. D’Agostino, A. Gaon, C. Piovedan, *Leading Legal Disruption: Artificial Intelligence and A Toolkit for Lawyers and The Law*, Montreal 2021, s. 179-180.

VII. AI JAKO WYNAŁAZCA

Aż do 2018 r., kiedy to amerykański informatyk dr Stephen L. Thaler złożył dwa wnioski patentowe określające algorytm sztucznej inteligencji jako wynalazca, pojęcie sztucznej inteligencji w takim stopniu zaawansowania, by mogła pełnić funkcję wynalazcy pozostawało w kategoriach *science-fiction*. Dotychczas sądy nie spotykały się z rozpatrywaniem spraw nad autonomiczną aktywnością wynalazczą sztucznej inteligencji. Barwnym zagadnieniem okazał się zapoczątkowany przez Australijski Sąd Federalny koncept umożliwienia wpisania sztucznej inteligencji we wniosku patentowym oraz tego, czy takie zgłoszenie może być rozpatrywane, jeżeli we wniosku jako wynalazca wpisany został system sztucznej inteligencji⁸⁰. Sąd ten orzekł, że wynalazcą wcale nie musi być osoba fizyczna. Podobny, choć mniejszościowy pogląd wyraził jeden z sędziów Sądu Apelacyjnego dla Anglii i Walii⁸¹. Złożenie wniosków patentowych przez dr Thalera do Europejskiego Urzędu Patentowego, brytyjskiego Urzędu ds. Własności Intelektualnej, a następnie stosownych organów w innych krajach, w tym w Stanach Zjednoczonych zaowocowały dyskusję nad postrzeganiem sztucznej inteligencji w kategorii wynalazcy. Sam Thaler opisał ów wynalazek jako skonstruowany i wymyślony przez generatywną inteligencję maszynową, która ocenia wartość własnych pomysłów w oparciu o zebrane własne doświadczenie⁸². Krótco po tym, w grudniu 2019 r. brytyjski urząd odrzucił zgłoszenia patentowe uzasadniając to tym, iż DABUS nie jest

⁸⁰ <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2021/1374.html> (dostęp: 30.4.2024 r.) w sprawie Thaler v. Vidal, dr Thaler w formularzu patentowym w części dotyczącej nazwiska wynalazcy wpisał nazwę maszyny napędzanej systemem sztucznej inteligencji o nazwie DABUS, z kolei w odpowiedzi na pytanie odnoszące się wskazania, w jaki sposób ma prawo do otrzymania patentu, dr S. L. Thaler dokonał zapisuje: „o mocy własności maszyny kreatywnej DABUS.”

⁸¹ I. Bałos, *Sztuczna inteligencja jako narzędzie w urzędzie patentowym i jako wynalazca: czy to koniec prawa patentowego takiego, jakim je znamy?* (w:) B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński, *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, Warszawa 2022, s. 341.

⁸² L.A. DiMatteo, C. Poncibo, M. Cannarsa, *Artificial Intelligence. Global Perspectives on Law and Ethics*, Cambridge 2022, s. 240-257.

osobą, a to z kolei oznacza, że nie może być wynalazcą. W następnym roku Sąd Najwyższy Wielkiej Brytanii podtrzymał to stanowisko wyjaśniając, że stopień wynalazczy jest aktem umysłowym i stąd jest on ograniczony do osób fizycznych. Również Wysoki Trybunał stwierdził, że DABUS jest rzeczą, wobec czego nie może posiadać własności ani jej tym bardziej przekazać⁸³. Podobny los spotkał wnioski w Europejskim Urzędzie Patentowym. W grudniu 2023 r. brytyjski Sąd Najwyższy podtrzymał swoje postanowienie o niemożności przypisania systemom sztucznej inteligencji statusu wynalazcy stwierdzając jednogłośnie, że niezbędny dla przyznania statusu wynalazcy jest człowiek, faktyczny twórca wynalazków, a patent nie będzie przysługiwał osobie będącej właścicielem, twórcą i użytkownikiem systemu sztucznej inteligencji⁸⁴. Decyzja ta zbiegła się ze stanowiskiem większości urzędów patentowych oraz sądów na całym świecie, w tym Europejskiego Urzędu Patentowego, Australii i Stanów Zjednoczonych.

Choć obecnie urzędy i sądy odrzucają możliwość przypisania statusu wynalazcy systemom sztucznej inteligencji, to patrząc na szybki rozwój sztucznej inteligencji, w tym technologii generatywnej sztucznej inteligencji, nie można wykluczyć, że w przyszłości może zaistnieć potrzeba ponownego zajęcia stanowiska w sprawie wynalazków generowanych przez sztuczną inteligencję. Za dopuszczeniem wynalazczości sztucznej inteligencji jest coraz więcej naukowców⁸⁵ w tym, C.G. Merrit, która twierdzi, że: „Ponieważ prawo patentowe ma na celu

⁸³ *Thaler v. Comptroller-General of Patents, Designs and TradeMarks* [2020] EWHC 2412 (Pat).

⁸⁴ <https://www.linklaters.com/en/insights/blogs/digilinks/2023/december/ai-systems-cannot-be-patent-inventors> (dostęp: 30.4.2024 r.)

⁸⁵ W. Szpringer, *Metaversum. Nowe wyzwania dla zarządzania w gospodarce cyfrowej.*, Warszawa 2023, s. 166; C.G. Merrit, *A Compulsory Solution to the Macgine Problem: Recognizing Artificial Intelligence as Inventors in Patent Law*, "Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law", 25 (1), <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1589&context=jetlaw> (30.4.2024 r.)

zachęcanie do innowacji, jego celom najlepiej służyłoby dopuszczenie wynalazczości AI.”

Z kolei za nieudolnością koncepcji przyznania praw systemom sztucznej inteligencji proponowanych chociażby przez Parlament Europejski wypowiada się w polskiej doktrynie I. Bałos⁸⁶. Podobnie rzecz ma się przy kwestionowaniu zdolności sztucznej inteligencji do przeprowadzania autonomicznego procesu wynalazczego.

VIII. PODSUMOWANIE

Ze wszystkich koncepcji nadania osobowości prawnej sztucznej inteligencji najbardziej przemawia koncepcja produktu niebezpiecznego. Szczególnie, że Unia Europejska z dniem 12 marca 2024 r. przyjęła Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odpowiedzialności za produkty wadliwe (Revised Liability Directive) zgodnie z uzgodnieniami z 14 grudnia 2023 r. Od tego czasu Państwa Członkowskie UE mają 24 miesiące na transpozycję dyrektywy do krajowego porządku prawnego. Celem Dyrektywy stało się uchylene dyrektywy 85/374/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe z dnia 7 sierpnia 1985 r. (będących przepisami neutralnymi technologicznie⁸⁷). Nowa Dyrektywa stanowi zaostrenie dotychczasowych przepisów dotyczących odpowiedzialności za produkt i wyraźnie uwzględnia systemy sztucznej inteligencji. Kluczową zmianę, którą przynosi Dyrektywa jest rozszerzenie zakresu pojęcia produkt, którym jest również oprogramowanie (w tym sztuczna inteligencja), energia elektryczna, surowce oraz cyfrowy plik produkcyjny, które dotychczas posiadały niematerialny charakter⁸⁸. Zgodnie z motywem (13) w epoce cyfrowej produkty mogą

⁸⁶ I. Bałos, *Sztuczna inteligencja...*, 328-346.

⁸⁷ E.S. Eladawi, *Civil Liability for Damage Caused by Autonomous and Artificially Intelligent Robots*, MJLE Volume, s. 58.

⁸⁸ Art. 4 Product Liability Directive.

być materialne lub niematerialne. Oprogramowanie stanowiące zarówno samodzielny produkt lub zintegrowany z innym i wprowadzony do obiegu może generować szkody. Dzięki tej regulacji i przypisaniu materialnego charakteru m.in. systemom operacyjnym, oprogramowaniom układowym, programom komputerowym, aplikacjom lub systemom AI, twórcy, dostawcy lub producenci oprogramowania mogą odpowiadać za szkody wynikłe z działania/zaniechania systemu sztucznej inteligencji. Dodatkowo w motywie (32) nawołano do uwzględnienia racjonalnie dającego się przewidzieć wpływu, jaki może mieć dany produkt, i czy zatem oprogramowanie, które leży u podstawy takiego produktu (jego algorytmy) są zaprojektowane w sposób zapobiegający niebezpiecznemu zachowaniu produktu. W art. 7 zdefiniowano wadliwość produktu, która stanowi, że jest to taki produkt, który nie zapewnia bezpieczeństwa, którego osoba ma prawo oczekiwać lub które jest wymagane z mocy prawa Unii lub prawa krajowego. Choć sformułowanie to może budzić niejednoznaczności chodzi o zapewnienie takiego bezpieczeństwa, które jest uznawane obiektywnie przez ogół społeczeństwa, a nie konkretną osobę. Dodatkowo nowa Dyrektywa dodaje do poprzedniego brzmienia (prezentacja produktu, przeznaczenie produktu) rozszerzone kryteria, które służą ocenie jego wadliwości, w tym: wpływ możliwości uczenia się produktu lub nabycia przez niego nowych funkcjonalności po wprowadzeniu go do obrotu lub oddaniu do użytku (co w przypadku machine learning'u i systemów AI ma wysokie znaczenie); wpływ na produkt innych produktów (szczególnie w momencie jego zintegrowania się z innym); wymogi dotyczące bezpieczeństwa produktu (w tym cyberbezpieczeństwa); potrzeby użytkowników produktów, dla których dany produkt jest kierowany; każda interwencja właściwego organu lub podmiotu gospodarczego (w tym skutkująca wycofaniem produktu). Istotnym staje się również data wprowadzenia produktu na rynek i oddania go do użytku (w tym wyróżnienie momentu, w którym produkt został: 1) wprowadzony do obrotu, 2) oddany do użytku, 3) przypadek, gdy producent zachowuje kontrolę nad produktem po

momencie wprowadzenia go do obrotu lub oddania go do użytku, 4) przypadek, w którym producent traci kontrolę nad produktem po wprowadzeniu go do obrotu lub oddaniu go do użytku-co jest istotne w przypadku dokonywania aktualizacji oprogramowania, procesu uczenia się systemu sztucznej inteligencji). Dalsza lektura nowej Product Liability Directive utwierdza w przekonaniu, że nadanie materialnego charakteru oprogramowaniu jest pierwszym bardzo wyraźnym krokiem ku nadaniu osobowości prawnej sztucznej inteligencji.

Pomimo że testowanie zgodnie ze słowami Alana Turinga „pozostaje kulturowym kamieniem probierczym, daleko mu do najlepszej miary dzisiejszych badań nad sztuczną inteligencją. (...) poszukiwanie lotu zakończyło się sukcesem, gdy bracia Wright przestali naśladować ptaki i zaczęli uczyć się aerodynamiki. Dzisiejsi inżynierowie lotnictwa nie definiują celu swojej dziedziny jako konstruowania maszyn latających tak dokładnie jak gołębie, że mogą oszukać inne gołębie⁸⁹.” Dalej czytamy: „Można sobie wyobrazić, że pewnego dnia mogą pojawić się syntetyczne istoty o porównywalnej wartości moralnej z ludźmi. Brak rozpoznania tej wartości może ujawnić, że jesteśmy albo „gatunkiem autystycznym”, niezdolnym do zrozumienia umysłów innych rodzajów istot, albo po prostu uprzedzonymi wobec tych, którzy różnią się od nas. Jeśli tak się stanie, zgodnie z hipotezą Turinga z 1951 r., „wydaje się prawdopodobne, że po uruchomieniu metody myślenia maszynowego nie potrwa długo, zanim prześcigniemy nasze słabe siły⁹⁰.”

⁸⁹ S. Chesterman, *Artificial Intelligence...*, s. 30.

⁹⁰ Tamże, s. 165.

Literatura

1. Kodeks Cywilny z 23.4.1964 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1933).
2. Kodeks Spółek Handlowych z 15.9.2000 r. (Dz.U. z 2024 r. poz. 18).
3. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dn. 20.10.2020 r. z zaleceniami Komisji w sprawie systemu odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję (2020/2014(INL)).
4. Ustawa o produkcie niebezpiecznym z 2.3.2000 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1225).
5. Ustawa prawo o ruchu drogowym z 20.6.1997 r. (Dz. U. z 2023 r. poz. 2029).
6. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odpowiedzialności za produkty wadliwe (nowa Product Liability Directive).
7. Allen T., Widdison R., *Can computers make contracts?*, "Harvard Journal of Law & Technology", Volume 9, Number 1, 1996.
8. Andrade F.A., Novais P.J., Machado J., Neves J., *Contracting agents: Legal personality and representation*, Berlin 2007.
9. Avila Negri S.M.C, *Robot as Legal Person: Electronic Personhood in Robotics and Artificial Intelligence*, 2021, <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frobt.2021.789327/full> (dostęp: 26.04.2024 r.).
10. Barta J., Markiewicz R., *Internet a prawo*, Kraków 1998.
11. Bellia A.J., *Contracting with Electronic Agents*, Notre Dame Law School, 2001.
12. Benhamou Y., Ferland J., *Artificial Intelligence and Damages: Assessing Liability and Calculating the Damages, Early draft (version 08.02.2020), submitted to as a book chapter: Leading Legal Disruption: Artificial Intelligence and a Toolkit for Lawyers and the Law*, D'Agostino P., Piovesan C., Gaon A. (éd.), Montreal 2020.
13. Bertolini A., *Artificial Intelligence and Civil Liability. Legal Affairs, Study requested by the JURI committee*, 2020.
14. Bertolini A., *Artificial Intelligence Does Not Exist! Defying The Technology-Neutrality Narrative in The Regulation of Civil Liability for Advanced Technologies*, Europa E Diritto Privato, 2022.
15. Bertolini A., Episcopo F., *Robots and AI as Legal Subjects? Disentangling the Ontological and Functional Perspective*, Frontiers in Robotics and AI, 2022.
16. Bertolini A., *Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotics Applications and Liability Rules*, Law, Innovation and Technology, 2019.
17. Biczysko-Pudełko K., Szostek D., *Koncepcje dotyczące osobowości prawnej robotów-zagadnienia wybrane*, PME, Nr 2/2019, 2019.
18. Bielska-Brodziak A., *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, Katowice 2015.
19. Brożek B., Jakubiec M., *On the legal responsibility of autonomous machines*, Berlin 2017.
20. Bryson J.J., Diamantis M.E., Grant T.D., *Of, for, and by the people: the legal lacuna of synthetic persons*, Berlin 2017.
21. Chesterman S., *Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality*, "NUS Law Working Paper", 2020.
22. Chłopecki A., *Sztuczna inteligencja-szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2021.

23. Chopra S., White L.F., *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*, Ann Arbor 2011.
24. Chrempiński S., *Czy dziecko poczęte powinno być uznane za podmiot prawa*, „Nowe Prawo”, 1958, nr 2.
25. Christaller T., Decker M., Gilsbach J.-M., Hirzinger G., Lauterbach K., Schweighofer E., Schweitzer G., Sturma D., *Zusammenfassung und Handlungsempfehlungen*, (w:) Christaller T. i in., *Robotik, Perspektiven für menschliches Handeln in der zukünftigen Gesellschaft*, Wissenschaftsethik und Technikfolgenbeurteilung, Berlin 2001, s. 213-214.
26. Corrales M., Fenwick M., Forgo N., *Robotics, AI and the Future of Law*, Berlin 2018.
27. DiMatteo L.A., Poncibo C., Cannarsa M., *Artificial Intelligence. Global Perspectives on Law and Ethics*, Cambridge 2022.
28. Fischer B., Pązik A., Świerczyński M., *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii 2*, Warszawa, 2022.
29. Flaga-Gieruszyńska K., Gołaczyński J., *Prawo nowych technologii*, Warszawa, 2021.
30. Floridi L., *The Cambridge Handbook of Information and Computer Ethics*, Cambridge 2010.
31. Gawlik Z., Janiak A., Jedliński A., Kidyba A., Kopaczyńska-Pieczniak K., Niezbecka E., Sokołowski T., *Kodeks Cywilny. Komentarz, Tom I, Część ogólna*, Warszawa, 2009, s. 523.
32. Gellers J.C., *Rights for Robots. Artificial intelligence, animal and environmental law*, New York 2021.
33. Gutowski M., *Kodeks Cywilny Tom I, Komentarz Art. 1-449 (11)*, Warszawa 2016.
34. Haberko J., *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego a stosowanie procedur medycznych*, Warszawa 2010.
35. Hildebrandt M., Rouvroy A., *Law, Human Agency, and Autonomic Computing. The philosophy of Law Meets the Philosophy of Technology*, New York 2011.
36. <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2021/1374.html> (dostęp: 30.4.2024 r.).
37. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0140_PL.html(dostęp: 30.4.2024 r.).
38. <https://www.humanbrainproject.eu/en/> (dostęp: 30.4.2024 r.).
39. <https://www.linklaters.com/en/insights/blogs/digilinks/2023/december/ai-systems-cannot-be-patent-inventors> (dostęp: 30.4.2024 r.).
40. Kidyba A., Dadańska K.A., Filipiak T.A., *Kodeks Cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa, 2009.
41. Kovac M., *Judgment-Proof Robots and Artificial Intelligence. A Comparative Law and Economics Approach*, London 2020.
42. Krasuski A., *Status prawny sztucznego agenta. Podstawy prawne zastosowania sztucznej inteligencji*, Warszawa 2021.
43. Kurki V.A.J., Pietrzykowski T., *Legal Personhood: Animals, Artificial Intelligence and the Unborn*, Berlin 2017.
44. Lee K.-F., *Inteligencja sztuczna, rewolucja prawdziwa. Chiny, USA i przyszłość świata*, Poznań 2019.

45. LindenberG G., *Ludzkość poprawiona. Jak najbliższe lata zmienią świat, w którym żyjemy*, Kraków 2018.
46. Merrit C.G., *A Compulsory Solution to the Macgine Problem: Recognizing Artificial Intelligence as Inventors in Patent Law*, "Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law", <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1589&context=jelaw> (30.4.2024 r.).
47. Moczyłowska J.M., *Przemysł 4.0 (?). Ludzie i technologie*, Warszawa, 2023.
48. Nowakowski M., *Fintech-technologie, finanse, regulacje. Praktyczny przewodnik dla sektora innowacji finansowych*, Warszawa, 2020, s. 181.
49. Orzeczenie NSA z dnia 28 listopada 1985 r., III SA 1183/85, OSP 1987, nr 2, poz. 28.
50. Orzeczenie TK z dnia 28 maja 1997 r., K 26/96, OTK ZU 1997, nr 2, poz. 19.
51. Pagallo U., *The Laws of Robots, Crimes, Contracts, and Torts*, Berlin 2013.
52. Pietrzykowski T., *Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa*, Przegląd Filozoficzny-Nowa Seria, Nr 2(94), 2015.
53. Pikulski S., *Ochrona człowieka w świetle prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, Olsztyn 2002.
54. Saripan H., Sakinatul Fikriah Mohd Shith Putera N., Jayabala Krishnan S., *Are Robots Human? A Review of the Legal Personality Model*, "World Applied Sciences Journal", 34, 2016.
55. Solum L.B., *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, North Carolina Law Review Volume 70, 1992, <https://scholarship.law.unc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3447&context=nclr> (dostęp: 30.4.2024 r.).
56. Sparrow R., *Can Machines Be People? Reflections on the Turning Triage Test*, MIT Press, 2012.
57. Stoiński A., *Prawa potencjalnych cyfrowych osób w cyfrowym społeczeństwie. Kilka uwag o moralno-prawnym statusie ultrainteligentnej maszyny*, „Zoon Politikon”, 13, 2022.
58. Święciuch D., *Status prawny nasciturusa w polskim prawie cywilnym*, „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM”, 2017.
59. Świerczyński M., *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
60. Szpringer W., *Metaversum. Nowe wyzwania dla zarządzania w gospodarce cyfrowej*, Warszawa 2023.
61. Szpyt K., *Czy bity są życiem, a śmierć to dopiero początek? Cywilnoprawne implikacje śmierci człowieka związane z rozwojem mind uploadingu*, *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*, 2019, nr 2 (25).
62. Teubner G., *Digital Personhood? The Status of Autonomous Software Agents in Private Law*, 2020. https://www.jura.uni-frankfurt.de/71719886/Digital_PersonhoodENGancilla2018.pdf (30.4.2024 r.)
63. *Thaler v. Comptroller-General of Patents, Designs and TradeMarks* [2020] EWHC 2412 (Pat).
64. Vladeck D.C., *Machines Without Principals: Liability Rules and Artificial Intelligence*, "Washington Law Review", Vol. 89, 2014.
65. Walaszek B., *Nasciturus w prawie cywilnym*, „Państwo i Prawo”, 1956.

66. Wettig S., Eberhard Z., *The electronic agent: a legal personality under German Law?* (w:) *Proceedings of 2nd workshop on law and electronic agents (LEA 2003)*, Edinburgh 2003.
67. Wojtczak S., *Endowing Artificial Intelligence with legal subjectivity*, Berlin 2022.
68. Zdybel R., *Nasciturus a aborcja. Problemy prawne czy etyczno-moralne. Prawna ochrona na gruncie art. 927 § 2 k.c. i art. 148 § 3 k.c.*, „Przegląd Sądowy”, 2008, nr 78.